

UNIVERSITATEA DE ARTĂ ȘI DESIGN DIN CLUJ-NAPOCA
DOMENIUL ARTE VIZUALE

REZUMAT AL TEZEI DE DOCTORAT

ARTA EROTICĂ

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT,
PROF. UNIV. DR. IOAN SBÂRCIU

DOCTORAND,
UNGUREANU MIRELA

CLUJ-NAPOCA

2019

REZUMAT AL TEZEI DE DOCTORAT

ARTA EROTICĂ

Motivul demersului, parcursului și cercetării doctorale își are originea în proiectul anterior ce s-a desfășurat pe parcursul a doi ani de master, *Vise pierdute*, acolo a fost prezentată latura negativă a erotismului naturii umane, decadența lui ducând cu gândul la scrierile Marchizului de Sade ori la cruzimea imaginilor prezentate de controversatul film al lui Pasolini, *Salo sau cele 120 de zile ale Sodomei*.

După atâta umbră, s-a simțit nevoia de exprimare a tainelor frumuseții, de a aduce lumină și naturalețe pe culorile trupești, de a le umple de inocența primordială într-o artă a îmbrățișării, o artă a erotismului, o artă firească deastfel. Există o „artă” de a iubi, spiritual dar și trupește, pentru care se simte o afinitate, se găsește a fi necesar să se expună sub formă de cercetare în lucrarea de artă vizuală *Arta erotică*. Așa încât, gândurile autorului, s-au concretizat în demersul de față, ce face referire la „arta” din diferitele perioade istorice și geografice, sub anumite aspecte ale ei (fapt ce demonstrează încercările-căutările omului de-a lungul timpului de a-și „explica” erotismul). Erotismul are ca pornire activitatea sexuală de reproducere, el fiind o formă particulară a ei, comună atât oamenilor cât și animalelor. Omenirea, datorită simultaneităților stărilor sufletești, a făcut din activitatea sexuală, o activitate erotică, ce se manifestă independent de scopul natural de reproducere, o transformare care în timp s-a încheșat ca joc și relație dintre eros și agape.

Pe lângă *Introducere* și prezentarea propriului *Demers artistic*, lucrarea cuprinde trei, mari părți, *ARTA EROTICĂ*, *PANOPLIA EROTICĂ* și *SEDUCȚIA MIȘCĂRII*. În prima parte încerc să circumscriu semnificația și domeniul artei erotice. Spre realizarea acesteia am împărțit-o în trei capitole: 1.1. *Erotismul. Definiție și istorie*, 1.2. *Contradicții, replicabilitate*, 1.3. *Dincolo și dincoace de creștinism: Kama Sutra și Shunga*. Astfel primul capitol conține și prezintă definiția și un scurt istoric. Aici apare etimologia cuvântului *erotism* ce are ca origine cuvântul *erotisme*¹ provenit din limba franceză și este definit ca: atitudine erotică, senzualitate sau exagerare a sentimentului erotic (în Dicționarul Etimologic al Limbii Române). În anii 480-400 î. Hr. Cuvintele grecești *eros* și *agape*, care înseamnă amor trupesc și amor sufletesc, erau folosite pentru a deosebi tipurile de iubire. În timp distincția dintre ele s-a transferat și coagulat în parteneriatul pereche, cel dintre *eros* și *agape* iar legarea erotismului și a sexualității de celebrarea și spaima echilibrului precar dintre viață și neviață s-a transformat și coagulat în dramatica relație dintre *eros* și *thanatos*. Era preistorică ne impresionează prin forța sugestivă a obiectelor (proto, arhe, precum-artistice) pe care ni le-a lăsat moștenire, deoarece omenirea a simțit mereu nevoia de a-și înregistra pornirile creatoare începând cu cele mai vechi sculpturi preistorice și picturi descoperite în peșteri. Unul din punctele cheie în evoluția naturii umane, îl constituie reprezentările sexuale² ce în cultura occidentală au ajuns subiecte de dezbatere prin raportarea lor la condiționările, normele, cutumele și stereotipurile aduse și impuse de religia creștină în declinările ei diacronice, moderne și contemporane. În religiile antice și în culturile politeiste pot fi identificate divinități, ale dragostei, de la *eros* la *agape*, și de la *agape* la *eros*, care erau invocate și cărora li se dedicau imnuri și ofereau sacrificii (victima sacrificiului era aleasă în așa fel încât perfecțiunea ei să desăvârșească senzația de brutalitate). Egiptul antic ne arată nenumărate relații între zei și zeițe, care iau formă omenească dar se și pot preschimba în animale sau fenomene meteorologice, reprezentativ fiind mitul lui Isis și Osiris, ce ne povestește despre zeița preschimbată în șoim ce se rotește și bate din aripi peste abdomenul soțului său mort, unde face să îi apară un nou penis (organ magic, înzestrat cu

---

1 DEX online, 2009

2 Neret, Gilles, *Erotica universales From Pompeii to Picasso*, ed. TASCHEN GmbH, 2014

puterea de învinge moartea), astfel din împreunarea lor se naște zeul Horus (faraonul îl revendică drept strămoș al său). Zeii „dragostei” sunt întâlniți atât în cultura greacă, cât și în cea romană (preluați de la greci, dar schimbate numele). În scrierile filozofului grec Platon, se observă că mintea, asociată cu intelectul activ și cu spiritul, face din erotism mijlocul prin care individul uman poate accede la fericire³. În cazul interpretării platoniciene nu există conceptul de pornografie, acest aspect este numai o concesie cultural-istorică. Capitolul doi al primei părți poartă numele de *Contradicții, replicabilitate*, deoarece valorile morale în ceea ce privește sexul și erotismul, s-au schimbat de-a lungul secolelor, în funcție de epocă și cultura specifică fiecărei civilizație. În ce privesc relațiile dintre indivizii de același sex, creștinismul le-ar fi respins, vechii greci le-ar fi slăvit, iar Roma le-ar fi acceptat, în special la bărbați. S-au descoperit dovezi că în vremea romanilor sexul era o parte a vieții de zi cu zi, indiferent de statutul social sau orientare (ei aveau pereții așezămintelor împodobiți cu fresce explicit sexuale). Religia creștină a voit să deschidă lumii porțile unei iubiri care a fost deviată înspre depășirea violenței, a redus sacrul la persoana unui Dumnezeu, a populat cerul și infernul cu mulțimi de îngeri și demoni, distincte unele de altele. Răul s-a unit cu partea diabolică din sacru, iar binele cu partea divină. Biserica creștină s-a opus obiectului sacru al erotismului, obiecția sa fiind răul care era activitatea sexuală înafara căsătoriei.⁴ Istoria artei este foarte bogată în tablouri pline de senzualitate destinate unor gentilomi gravi sau unor pioși oameni ai bisericii, se poate observa o discrepanță între aparența moralizatoare și căutarea unor stimuli senzuali. Urmează câteva exemple de artiști (pe tot parcursul lucrării se dau exemple în acest sens) care au abordat această temă în decursul timpurilor. Antonio Canova, sculptor, reprezentat al neoclasicismului cu lucrarea *Cele trei grații*, cubistul Pablo Picasso (*Domnișoarele din Avignon*) care glorifică frumusețea și eroismul femeilor iubite, Edgar Degas faimos pentru subiectul dansului, urmează artiștii din Renaștere și din secolele următoare, despre care aflăm că aveau o tendință semnificativă

---

3 Muscă, Vasile, *Introducere în filosofia lui Platon*, Oradea, Ed. Aion, 2008

4 Bataille, Georges, *Erotismul*, cap. XI, Creștinismul, ed. Nemira, București 1998

spre relațiile homosexuale, statistica⁵ arătând că răspândirea ei este mai mare între artiștii plastici decât între poeți sau compozitori (*Tineri în concert*, Caravaggio, 1595; *Două doamne la baie*, Școala de la Fontainebleau, 1594; *Cele două Frida*, Frida Kahlo). În unele picturi tema biblică servește drept pretext pentru a înfățișa o temă erotică, pictura *Lot și fiicele sale*, a lui Gustave Courbet (1819-1877) e dată ca și exemplu. Referirea la *Dincolo și dincoace de creștinism: Kama Sutra și Shunga*, titlul capitolului trei al acestei lucrări de cercetare, începe cu *Kama-Sutra*, unde este discutat și exemplificat vechiul text de dragoste din literatura sanscrită (*kama-sutra* înseamnă pasiune, dă lumii moderne o viziune controversată asupra senzualității fără limite, reușind astfel să demonstreze că sexul poate fi considerat una din cele mai rafinate arte). Urmează capitolul *Shunga-erotismul japonez*, în Japonia, „shunga” fiind termenul pentru arta erotică, curent dezvoltat intens în perioada 1600-1900. Cuvântul japonez *shunga*, înseamnă pictura primăverii, primăvara definită ca și metaforă pentru sex, energii și conținuturi aduse dinspre spiritualitatea universală și cea particulară specifică, unui spațiu, unui loc, unui timp.

Partea a doua *PANOPLIA EROTICĂ* are la rândul ei șase capitole: 2.1. *Erotismul între mit și raționalitate*, 2.2. *Interpretarea mitului erotic, în modernitatea mijlocie și târzie europeană*, 2.3. *Erotismul contextul culturii europene*, 2.4. *Erotismul și hermeneutica privirii*, 2.5. *Discursul literar al erotismului*, 2.6. *Perspectiva psihanalitică și cinematografia erotică*. Se începe cu alegerea și interpretarea fizică și metafizică, explicită și sugestională a relației dintre eros și agape în declinările de erotism specifice culturii și artei europene de începuturile modernismului și până în contemporaneitatea. Utilizarea și distribuția ingredientelor și instanțelor de eros și agape în ilustrarea (anvelopei erotice) și reprezentarea erotismului. În *Erotismul între mit și raționalitate*, se constată că miturile au stat la baza multor creații și studii. Libidoul sexual este resimțit cu extremă acuitate, ideea se umple cu imagini ale unei sexualități păgâne, mistice, drept pentru care artiștii s-au simțit îndreptățiți să exploaze aceste aspecte. Mitica creștină deține și ea imagini luate din erotism și din sfera sexuală. Bernini, artist al barocului, ne-a

---

5 Zuffi, Stefano, Dicționar de Artă, *Dragoste și Erotism*, Editura Monitorul Oficial, București, 2010, p. 227

înfățișat acest moment în lucrarea *Extazul Sf. Tereza* din Santa Maria della Vittoria din Roma, o contopire mistică cu divinitatea de natură sexuală.⁶ Mistica creștină din acea perioadă se folosea de un metaforism erotic, păgânele au devenit cuvioase, toate oglindindu-se în mitul sfintei Margareta. Într-un studiu de Leonardo numit *Inorogul* putem observa o metaforă pentru sodomie, animalul mitologic devine un simbol falic, o alegorie magico-erotică, melancolia virilității (inorogul îl simbolizează o dată pe Hristos, apoi pe diavol, pe păgâni, pe ateii, pe destrăbălați; simbolizează trufia dar și credința). Pornind de la mitul lui Narcis, găsim motivul autoerotismului, atât în renaștere cât și în secolele următoare (Salvador Dali cu autoportretul, realizat în 1929, intitulat explicit *Marele Masturbator*, o capodoperă cunoscută aparținând suprarealismului). Continuăm cu *Interpretarea mitului erotic, în modernitatea mijlocie și târzie europeană*, unde aruncăm o privire în psihanaliză, și aici miturile constituind o provocare. Mitul lui Oedip, pentru psihanaliză, se poate spune că e mitul iubirii. În *Introducere în psihanaliză Prelegeri de psihanaliză Psihologia vieții cotidiene*⁷, Freud, susține că elaborarea unui „complex Oedip” constituie o etapă normală în dezvoltarea copiilor de sex masculin. În lucrarea sa *Metamorfozele sufletului și simbolurile sale* C. G. Jung scrie că libidoul nu este numai sexual, ci un libido poate fi privit ca apetit general, tendință spre ceva, energie psihică liberă care se poate atașa/adăuga instinctelor, dar poate ținti și spre alte scopuri, nu doar legată de pulsunile sexuale.⁸ În secolul XIX, primii psihiatri considerau că trebuie să își ceară iertare când era necesar să vorbească despre sex; totuși chiar și în zilele noastre se tratează subiectul cu conștiința încărcată ca și cum sfidăm ordinea societății⁹. Se continuă cu capitolul *Erotismul în contextul culturii europene*. Această regiune produce schimburi intense între școli și curente apropiate geografic, dar totodată înstrăinate politic. Pasiunea erotică se împletește adeseori cu tema vieții și a morții,

---

6 Hock, Gustav Rene, *Lumea ca labirint*, ed. Meridiane, București, 1973, partea a cincea Pansexualism, Mistică și erotism, pag. 311

7 Freud, Sigmund, *Introducere în psihanaliză Prelegeri de psihanaliză Psihologia vieții cotidiene*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1990

8 Laupies, Frederic, *Dicționar de cultură generală*, ed. Polirom, Iași, 2008, Psihanaliză

9 Foucault, Michel, *Istoria sexualității*, vol I, Voința de a ști, pag. 9, ed. Univers, București 2004

dualismul lui Eros și Thanatos este una dintre temele clasice ale filozofiei, literaturii și artelor din toate timpurile. De aici rezultă împărțirea ce s-a ales, titlurile acestor capitole. *Erotismul și hermeneutica privirii* prezintă artele vizuale, cu câteva exemple pentru a se putea susține afirmațiile. Imaginile de la Pompei întăresc ideea că actul sexual era unul public, iar promiscuitatea normală. Între secolele XIV și XVII și-a atins apogeul sinistru vânătoarea de vrăjitoare, nu exista niciun aspect al vieții sexuale care să nu fie abordat de instituția religioasă, iar prin îngemănarea dintre o fantezie înfierbântată și o nesiguranță obsesivă, penisul a devenit chiar agentul de transfer al răului, „vergeaua Diavolului”.¹⁰ Având o intenție moralizatoare, derivată din cultura Evului Mediu Târziu, pictura încearcă uneori să avertizeze privitorul asupra pericolului de a cădea victimă farmecului feminin, îndemnându-l să aleagă fidelitatea conjugală (Maestro della Presa di Taranto sau Maestro di Ladislao di Durazzo, *Venus și amanții săi*, 1440, ne prezintă celebrarea nașterii descendenților unor ilustre case nobiliare). Fresca lui Masaccio, *Adam și Eva gonii din Paradisul terestru* (1425-1426), descrie cu realism dureroasă resemnare a omului în fața poruncilor divine. Tablourile lui Sandro Botticelli (unul dintre cei mai mari pictori ai Renașterii italiene) reprezintă alegorii profane și nuduri mitologice pe pânze de mari dimensiuni, comparabile cu impresionabilele icoane de altar. Pentru sugerarea stărilor și gradelor de seducție, legate poate prin relația dintre reprezentarea vizuală și voaierism (*voyeurisme*-fr., perversiune constând în obținerea plăcerii prin simpla privire a unui act sexual...), am ales ilustrarea adusă de cele două picturi ale lui Francisco Goya, respectiv *Maja nuda* și *Maja deznuda*. La începutul secolului al XX-lea, mișcarea de emancipare a femeilor a conferit o nouă conștiință limbajului corpului, astfel că reprezentări vizuale din diacronia istoriei artei sunt la fel de ilustrative pentru exercițiul de putere seductivă feminină în confruntarea cu voaierismul erotizat al masculinului. *Angelica și Eremitul*, reprezentare a pictorului flamand Pieter Paul Rubens, ilustrează un episod din poemul *Orlando furioso*, unde Angelica adormită este transportată pe o insulă de un demon subjugat de vrăji, aici printr-un exercițiu de măiestrie vâlul mai mult dezvăluia decât învăluia. Celebrarea legăturii dintre eros și thanatos, ... *patul*, obiect fizic și reper metafizic, patul poate fi locul plăcerii, dar și spațiul coșmarului, al suferinței, al

---

10 Friedman, D. M, *O istorie culturală a penisului*, ed. Humanitas, București 2006, cap I

angoasei, lucrarea aparținând pictorului și scriitorului elvețian Heinrich Fussli, lucrarea *Coșmar nocturn* (1790-1791) evocă un simbol al sfârșitului de secol XVIII și sublinează răspândirea gustului pentru viziunile misterioase și pline de erotism.¹¹ Henri de Toulouse-Lautrec, pictor francez din perioada postimpresionistă, cu stilul său original a captat spiritualitatea epocii sale, reușind să ilustreze comerțul cu sex și clasele sociale într-o confruntare între burghezi și femeile din popor, feminitatea subjugată și celebrată întru posesivitatea egolatră masculin macioistă, toate la el fiind descrise cu o preocupare, artistică, pentru expresivitatea subliniat naturalistă. Femeile lui Toulouse-Lautrec nu sunt zețe ale tânjirii ispititoare înspre agape și eros, ci sunt preotese cu măști crude și realist grotești ale erosului ce alungă sau ocultează ceea ce aparține de agape. În schimb Amedeo Modigliani, (1884-1920) are o creație plină de rafinement, urmărește contururile trupurilor de femeie cu inegalabila finețe a desenului său, lăsând să iasă la suprafață o senzualitate autentică și vie, gestionată de corpul feminin. Continuând inspectarea și reperarea de secvențe ale panopliei erotice din arta vizuală (plastică) europeană ne vom opri asupra lucrărilor și operei lui Egon Schiele ca fiind reprezentative atât pentru declinarea sugestiei și interpretărilor de reprezentare vizuală expresionistă, cât și ca ilustrare a legăturii dintre eros și thanatos, perele pictorului austriac sunt cunoscute pentru intensitatea și sexualitatea brută transpusă, când actul sexual e prezentat explicit, el nu afirmă viața, ci o metaforă a morții. Critic neobosit al societății decadente și a unei perioade politice dramatice, Otto Dix, pictor și gravor german, observă cu mare atenție lumea sexului pe bani (cele trei prostituate din lucrarea *Trei femei* nu sunt deloc atrăgătoare), după ce Hitler ajunge la putere în 1933, imagini ca acestea vor fi cenzurate, considerate artă degenerată¹² și în multe cazuri vor fi distruse. Secolul XX desfășoară permisiv direcții și stiluri ale artelor vizuale, când identitate când hibride, în care asistăm la o remarcabilă eliberare, fie prin inovare fie prin contestare și rebeliune, a reprezentării vizuale a relației dintre eros și agape, dintre eros și thanatos. Artistul irlandez Francis Bacon amestecă în opera sa ecouri ale cubismului lui Picasso, deformări și efecte

---

11 Zuffi, Stefano, Dicționar de artă, *Dragoste și erotism*, ed. Monitorul Oficial R.A., București, 2010

12 Grigorescu, Dan, *Dicționarul avangardelor*, ediția a II-a revăzută și adăugită, ed. Enciclopedică, București, 2005

nefocalizate inspirate din noile tehnici ale fotografiei și combinații de elemente specifice suprarealismului, ne conduce la o pictură radical pesimistă, care exprimă singurătatea tulburătoare a omului în societatea contemporană. Prietenul și amantul artistului, George Dyer, apare în multe picturi, Bacon neezitând să-și declare propria homosexualitate. Opera artistului francez Jean Dubuffet se referă cu ostentație la arta „populară”, subiectele sale fiind inspirate de priveliștea urbană pariziană, pe care le trata caricatural, el încorpora adesea în lucrări materiale cum ar fi nisipul sau ghipsul. Lucian Freud (1922-2011) pictorul și graficianul englez de origine germană este nepotul celebrului psihanalist, am putea spune că e de un realism teluric, el pictează fără a înfrumuseța trupul omenesc și prefera ca modelele sale să fie persoane pe care le cunoștea bine, altfel spunea că, „dacă nu le cunoști, nu poți realiza decât un soi de carte de călătorie.” Considerăm noi că panoplia erotică apelează pentru fascinație, seducție, excitație și exaltare la diverse calificări ale sugestiei creative și evaluatoare precum insinuarea, incitarea, ispitirea, la care se adaugă transferul în metafizică și imaginar, ca de exemplu alegoria, parabola și parafraza. Secolul XIX și desigur XX și XXI aduc în scena artei erotice un nou actor reprezentational respectiv fotografia cu identitățile, declinările, extensiile și parteneriatele ei. În ceea ce privește arta erotică fotografia se dovedește a fi un generos buchet în care întâlnim și asumarea benevolă și benefică a stării de servitute, atunci când ea prin documentare și ilustrare servește de precum-schiță celorlalte arte vizuale. O serie întreagă de metafore pot fi utilizate pentru a desemna plăcerea sexuală ca și substanță etică, joc al violenței, fragilitatea omului dar și nevoia lui de a fi în siguranță întâlnim la Jean Saudek, unul din cei mai importanți artiști fotografi din Cehia. *Discursul literar al erotismului* prezintă câteva cărți care au scris istoria literaturii dar au fost interzise la apariție în diverse contexte fiind considerate obscene, sexiste, violente. *Decameronul* este o colecție de 100 de povestiri, scrisă în secolul al XIV-lea, de italianul Giovanni Boccaccio. Volumul este o alegorie medievală, tema esențială fiind iubirea, cu toate nuanțele ei, de la comedie la tragedie. *Amantul doamnei Chatterley* - D. H. Lawrence, cuprinde povestea de dragoste dintre doamna Chatterly, o reprezentantă a clasei nobiliare, și un pădurar, romanul conține câteva scene erotice pentru care a fost considerat indecent. Marchizul de Sade, pe numele său adevărat Donatien Alphonse-Francois, este cunoscut pentru activitatea sa sexuală libertină, perversă și excepțional de

violentă, precum și pentru scrierile sale apologetice despre aceste subiecte: *Cele O Sută De Zile Ale Sodomei sau școala libertinajului, Juliette și Justin*. Astăzi, *Povestea lui O* (Pauline Réage, scrisă în anul 1954) face parte din cele câteva titluri celebre ale unei biblioteci erotice, cartea a fost declarată intolerabilă de unii și genială de alții (cum ar fi Georges Bataille). Între 1955 (anul apariției) și finalul anilor '60 romanul *Lolita* de Vladimir Nabokov, a fost interzis pentru obscenitate în Franța, Marea Britanie, Argentina, Noua Zeelandă, Canada și Africa de Sud. Din 1856 (anul apariției) și până spre finalul secolului al XIX-lea, cartea *Madame Bovary* de Gustave Flaubert¹³ a fost interzisă pentru „ofensă adusă moralei publice”. Georges Bataille este un celebru eseist, filozof și romancier francez, supranumit „metafizician al răului”. De la el am folosit scrierea ce poartă numele *Erotismul*¹⁴, ce face parte dintre puținele care îți vorbesc despre lucruri importante, decisive pentru viața noastră oferă un tablou coerent despre un ansamblu de comportamente, *Spuma zilelor* publicat în 1947, este romanul care l-a făcut celebru pe Boris Vian, un roman de o sensibilitate profundă, o realitate fictivă care vorbește despre propria noastră realitate. Julius Evola (1898-1974) s-a format sub influența lui Nietzsche, Michelstaedter și Weininger, cartea lui *Metafizica sexului* prezintă fenomenul vast și complex al dragostei, sub aspectul mai îngust al dragostei sexuale. Cât privește teritoriul țării noastre, putem afirma existența literaturii de gen, din timpurile trecute până în perioada contemporană, cu specificarea că toți marii oameni de litere au cochetat cu ideea erosului, de la agape până la thanatos, depinde de context, de tipul textului literal, cât și de cel al locului de unde aparțin. Primele scrieri care îmi vin în minte sunt excelentele povestioare cu specificul umor regional (Humulești), aparținând lui Ion Creangă, sub numele de *Povestea poveștilor*, urmează nume și opere cunoscute de orice cetățean al acestui ținut aparținând unor personalități marcante ale literaturii românești, precum Mircea Eliade cu *Maitreyi* și *Domnișoara Cristina*, Ionel Teodoreanu cu *Lorelei*, celebra *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* a lui Camil Petrescu, *Enigma Otiliei* scrisă de George Călinescu, *Adam și Eva* a lui Liviu Rebreanu, amintim impactul a două lumi în *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian, nu putem trece

---

13 Flaubert, Gustave, *Doamna Bovary*, ed. RAO International Publishing, București, 1995

14 Bataille, Georges, *Erotismul*, ed. Nemira, București, 1998, Notă bio-bibliografică

peste numele și opera lui Ion Luca Caragiale cu comediile sale sublime vizavi de subiectul nostru, iar nu în ultimul rând amintim de contemporanul eseist și filozof, Aurel Codoban cu *Amurgul iubirii*. Bineînțeles că lista ar fi lungă și în spațiul geografic de care aparținem, dar mi-am permis numai o enumerare a câtorva dintre personalitățile consacrate. *Perspectiva psihanalitică și cinematografia erotică* prezintă exemple preluate din domeniul artei filmului (cel european în acest capitol). Frederico Fellini, regizor ce a avut una dintre cele mai mari influențe asupra viziunii cinematografice a secolului trecut, este prezent aici cu pelicula *La Strada*, dramă neo-realistă regizată de el din anul 1954, ce prezintă o poveste de dragoste și gelozie proiectată în lumea circului. Personajele sunt aici cuprinse de cele mai simple și elementare dorințe, filmul a câștigat Premiul Oscar pentru cel mai bun film străin, aducând pentru regizor renumele internațional.¹⁵ Tot regizat de el amintim filmul *Satyricon* (1969), care descrie Roma antică în timpul lui Nero, însă totodată evocă o revoluție sexuală prezentând scene șocante de desfrâu și multe scene memorabile. Filmul *Decameronul*, regizat de Pier Paolo Pasolini, apărut în anul 1971, este o comedie erotică, o adaptare la a noua povestire din scrierea *Decameron* a lui Boccaccio. În 1965, Pier Paolo Pasolini (1922-1975) publică un studiu, care instituie o semiologie cinematografică. Cinematograful devine considerat singura artă echivalentă, ca limbă scrisă a realității. Pier Paolo Pasolini regizează celebrul și controversatul film *Salo sau cele 120 de zile ale Sodomei* (1975), inspirat de scrierile Marchizului de Sade (amintite în capitolul precedent). În film „puterea” s-a distanțat de umanitate, transformând-o într-un obiect sexual după cum declara regizorul. Opera (el fiind ucis la scurt timp, înainte ca filmul să fie lansat) care încheie filmologia ambițiosului și controversatului maestru a avut de învins pudoarea cenzurii.¹⁶ Erotismul francez a distrus repetat tabuurile, pentru o astfel de abordare este cunoscut regizorul Bertrand Blier, care și-a regizat filmele după propriile romane, filmul *Les valseuses* apare în 1974 și șochează prin: cinism, grotesc, suprarealism și apariția transsexualilor, homosexualilor și burghezilor fără haine. *Caligula* este un film italo-american, erotic, biografic, dramă,

---

15 Schneider, Steven Jay, coordonator, *1001 de filme de văzut într-o viață*, ed. Enciclopedia Rao, București, 2005, pag. 303

16 Caramfil, Tudor, *Dicționar universal de filme*, editia a doua 2003, ed. „Litera internațional”, București, 2003

film regizat în 1974 de Tinto Brass, cu scene suplimentare filmate de Giancarlo Lui și fondatorul Penthouse, este unul dintre cele mai infame filme de cult realizate vreodată și rămâne interzis în mai multe țări până în astăzi. *Ultimul tango la Paris* a apărut în 1973, în regia lui Bernardo Bertolucci, e un film erotic de artă, care introduce privitorul într-un spațiu psihic subteran și fracturat, filmul este un argument împotriva viziunii romantice și idealiste a iubirii, o analiză a relațiilor și o critică a familiei. Pare că există o legătură între erotic, umbre/moarte, toate acestea pot rămâne valabile.¹⁷ Pelicula filmului românesc în demersul acestei teze de doctorat se rezumă la doar două dintre multitudinea de ecranizări ce au fost realizate după romanele de gen din literatura noastră, ecranizarea *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (româno-vest german din anul 1980) este regizat de Sergiu Niculaescu și are scenariul inspirat din romanul cu același titlu a lui Camil Petrescu. Cealaltă peliculă cinematografică românească, *Domnișoara Cristina* este realizată în anul 2013 de către Alexandru Maftai, fiind inspirată din nuvela cu același nume a scriitorului Mircea Eliade, aici se regăsește, ca și în alte multe pelicule românești, tema erosului îmbrățișată cu cea a morții, dar și a imaginarului. În lucrarea de față opțiunile legate de exemplificarea relației dintre eros și agape în cinematografie, privită ca oglindă activistă, ne aparțin, căci potofoliul exemplificator este desigur mult mai larg, cinematografia actuală abundând în punerea în discuție a relației dintre eros și agape, de la problematizarea erosului violent folosit ca armă politică și până la diluarea erosului, fără excluderea lui, în secvențe delicate ale celebrării de agape

Partea a treia, *SEDUCȚIA MIȘCĂRII* are trei la rândul ei trei capitole intitulate după domeniile ce la abordează: 3.1. *Incursiuni în arta mișcării și a reprezentației*, 3.2. *Baletul, teatrul, dansul, interferențe istorice*, 3.3. *Dansul ca o pictură vie, pictura ca însuflețire de dans*. Se pornește de la mitul peșterii aparținând lui Platon¹⁸ care ne vorbește despre pașii cunoașterii; adevărul și cunoașterea fiind universale, singurul mod de a accede la ele sunt pașii treptați, ieșirea din obscuritate, tot aici se regăsește o alegorie pentru a demonstra gradele noastre de revelație. Despre existența dansului se

---

17 Schneider, Steven Jay, coordonator, *1001 de filme de văzut într-o viață*, ed. Enciclopedia Rao, București, 2005, pag. 553

18 Bădiliță, Cristian *Miturile lui Platon*, Antologie și studiu introductiv, ed. Humanitas, București, 1996

găsesc mărturii datate din trecutul îndepărtat, tocmai din paleoliticul superior, ființele din acele vremuri au schițat un ritm. Necesitatea artei reprezentației a apărut din nevoia omului de a convinge, a exprima, a stârni, a însufleți și a atrage sufletele ascultătorilor. Încă din antichitate se obișnuia să se celebreze prin jocuri scenice sărbătorile religioase, un exemplu este sărbătoarea lui Bacchus petrecută prin orgii, beții și petreceri, apoi spectacolele s-au liniștit, devenind mai cuviincioase, fiind create de cei pregătiți în a vorbi și a se mișca. Considerăm necesar a aminti că și cultul creștin are integrat în istoricul lui dansul, de la textul biblic până la practice contemporane. Dansul servea săvârșirii cultului, dar apare practicat și întru desfătări laice prin diverse regiuni ale globului. Treptat dansul, a ajuns să fie o componentă a unui spectacol, versul, muzica și mișcarea îmbinându-se. Din aceste divertismente s-au desprins unele din elementele care au alcătuit estetica baletului dramatic. Coregrafia începe să devină o artă se structurează spațiul scenic și baletul, decorul îi primește pe dansatorii care-l completează, se pun în evidență atât formele corpului în mișcare cât și formele pe care le crează veșmântul fluturând în ritmul dansului. În Renaștere atenția era atrasă de aspectele telurice ale vieții: corpul începe se fie îngrijit, se practică cântul și dansul. Figurile istorice și mitologice se regăsesc în scrierile literare, în basoreliefuri, în pictură, dar și în festivități sau divertismente observate frecvent pe la curți. Progresul a făcut ca actorul să fie deosebit de orator, acesta dintâi putând folosi gesticulația ca pe o vorbire mută, exprimându-se prin gest mai mult decât prin vorbire deoarece manifestările vieții nu urmează o înaintare dreaptă, fiecare nu poate respira identic, ci într-un ritm distinct, aceste ritmuri se dezvoltă diferit, apoi dispar, se reunesc și aceasta durează la infinit.¹⁹ Teatrul-dans s-a născut în Germania, Pina Bausch (1940-2009, coregrafă și dansatoare germană), impune în peisajul cultural fenomenul teatru-dans, această artă fiind în perfectă corelație cu un context social-istoric specific deceniilor ce urmează celui de-al Doilea Război Mondial, aici dansatorul integrează în discursul teatral propriul său trup. Spectacolul *Zic Zac*, un performance, apare în peisajul teatral românesc, ne propune o incursiune într-o lume psihedelică plină de umor, muzică, momente dramatice și dans. *Zic Zac* a fost un spectacol de teatru și dans, producție a Universității de Artă Teatrală și Cinematografică

---

19 Barba, Eugenio, *O canoe de hârtie*, Tratat de antropologie teatrală, ed. Unitext, București, 2003

I.L. Caragiale din București. După premiera din luna martie 2013, el devenind repede un adevărat brand în domeniul teatrului - dans din România. Concepția că actorul trebuie să fie liber pe scenă, nestânjenit de costum o putem depista în arta Isadorei Duncan, dansatoare americană, creatoare a unui stil expresiv în arta dansului (inspirat din dansul antic grecesc), a influențat secolul al XX-lea. Jean Georges Noverre (1727-1810), născut la Paris, a fost dansator și maestru de balet, el a adus o nouă concepție în această artă, a reformulat și a pus bazele coregrafiei moderne, iar în prezent ziua lui de naștere a devenit ziua internațională a dansului. Pelicula dansului ne prezintă diferiți regizori și mari actori ce s-au remarcat în istoria cinematografului, construind filme biografice ori artistice despre dans și dansatori celebri. *Isadora* filmul biografic englez apărut în 1969, în regia lui Karel Reisz, ne spune povestea dansatoarei celebre Isadora Duncan. *Tango* este al treilea film aparținând trilogiei regizată de Carlos Saura și prezintă demersul artistic al unui coregraf care trebuie să pună în scenă un spectacol, producția are momente de tango argentinian, atât din timpul repetițiilor cât și din timpul spectacolului final. *Tot acest jazz (All that Jazz)*, un film de Bob Fosse (actor de film, coregraf, scenarist și firește regizor) realizat în 1979, este o parțială autobiografie, o fantacosmogonie muzicală unde regizorul și coregraful abordează prin prisma feliniană, viața. Dinspre evidențierea asumării, prezentării și reprezentării relației dintre eros și agape, cu ajutorul dansului în cinematografie ne vom referi acum la filmul *Şatra* al regizorului basabean Emil Lotreanu. Vom remarca secvențele de dans, mai ales de dans colectiv, al țigăncilor, secvențe încărcate intens de un erotism sălbatic și rebel, o dimensiune de erotism care paradoxal nu apelează deloc la nuditate ci își desfășoară atributele într-o minunată conjugare de elemente de seducție a mișcării. Ultimul capitol al acestei părți, *Dansul ca o pictură vie, pictura ca însuflețire de dans*, ne introduce în istoria artei, de unde avem mărturie prin intermediul văzului asupra acestei arte, asupra dansului și reprezentății, din trecutul îndepărtat până în zilele noastre când arta se manifestă sub toate aspectele ei. Dintre exemplele date se prezintă ultima pânză a pictorului Jean-Auguste-Dominique Ingres, numită *Baia turcească*. Tabloul realizat în 1862, prezintă eroticul ce învăluie întreaga lui operă, atmosfera orientală a băii pentru femei este completată cu plăceri precum muzica, dansul, cufundarea în apele bazinului, precum și băuturile de pe măsuța din prim plan. Un pictor important datorită acestui aspect este Edgar Degas, celebrul pictor al balerinelor,

prezentat aici cu lucrarea *Școala de dans*, realizată în 1879. Bineînțeles că nu putea lipsi Matisse cu picturile lui lirice și senine despre ritm, ce pare simplu, natural și fără sfârșit. În secolul XX, în artă pătrund tot mai mult știința și tehnologia și apar o multitudine de stiluri și mijloace de expresie. Această direcție a deschis drumul la noi tendințe artistice. Spre sfârșitul anilor șaiszeci, hiperrealismul vine cu o obiectivitate aproape fotografică. Începând din anul 1968, Gilbert și George, participând personal la *Sculpturile vii*, apelează la happening pentru a face artă din orice activitate. *Reprezentarea* (asemănătoare cu *happening-ul*) sau *Artele spectacolului* (*Performing arts*) este o formă artistică în care sunt combinate elemente ale teatrului, muzicii și artelor vizuale. *Artele spectacolului* (*Performing Arts*) sunt caracterizate de o reprezentare efemeră cu limită în timp, se orientează către artă ca proces, în locul lucrării de artă ca obiect palpabil. Aceste arte urmăresc același program teoretic, transferul valorii estetice de la obiectul de artă la actul artistic, împingerea confuziei cu realitatea până la limita extremă. Ca orice modalitate artistică, dincolo de semnificațiile implicite ale opțiunii pentru acest tip de expresie, și *happening-ul* poate cuprinde diverse sensuri²⁰. Teoriile sunt diverse, la fel și reprezentările acestei forme de artă. În 1960, Jean-Jacques Lebel prezintă la Veneția *L'enterrement de la Chose*, primul happening european și tot el publică un eseu critic asupra mișcării. Încununarea ilustrării felului în care seducția mișcării prin dans și artele teatrale precum teatrul, pantomima și mimica au fost transferate și utilizate în artele acționiste directe cât și în transferul lor în documentarea artistică și în meta-documentare artistică s-a făcut prin exempficările secvențelor de acționism și post acționism vienez, cele aparținând lui Herman Nitsch și grupului său și prin exemplificările tranferului în imagistică vizuală a meta și pseudo-acțiunilor lui Pierre și Gilles.

Demersul artistic, respectiv aplicațiile auctoriale ale cercetării doctorale s-au inclus în sintetizarea ilustrativă a proiectului personal intitulat *Ego ars erotica*. În încheierea concluziilor vom sublinia că oricât de extinsă și imersială a fost cercetarea doctorală și oricât de densă este panoplia reperărilor jocului și relației dintre eros și agape și eros și thanatos, în diacronia, modernitatea, contemporaneitatea și actualitatea secvențelor de

---

20 Prut, Constantin, *Dicționar de artă modernă și contemporană*, București 2002; Michael Kirby, *Happenings. An Illustrated Antology*, New York, 1966

artă erotică din artele plastice-vizuale ele se constituie, pentru persoana mea atât în ce privește atitudinea și activitatea de investigator, cât și în cea de artist o provocare și o obligație de nu mă opri aici și de a dezvolta și comunica noi dimensiuni ale acestei teme fie într-un parcurs personal neangajat instituțional, fie într-un parcurs cu specific post-doctoral. Până atunci însă arta erotică cu cele două desfășurări conjugate și întretăiate, cea dintre eros și agape și cea dintre eros și thanatos rămâne ca fior și inspirație pentru o bună parte din activitatea mea artistică desfășurată cu bucurie și plenaritate, ca pictor și desinator.

Cuvinte Cheie

Erotic Art, Kama Sutra, Shunga, agape, eros, thanatos, auctorial, amor, dorință, omenire, sexualitate, conștiință, joc, evoluție, religie, cutume, reprezentare, seducție, legende, dualism, mișcare, istorie